

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΕΛΕΝΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤ. 1-191

Είναι το πρώτο κατά ποσόν μέρος της τραγωδίας που προηγείται της παρόδου, της εισόδου δηλαδή του χορού στη σκηνή.

1^η σκηνή: στ. 1- 82 (Ενότητες: 1^η: στ. 1-18α, 2^η: στ. 18β-25, 3^η: στ. 26-59α, 4^η: στ. 59β-82)

A. Σκηνογραφικές πληροφορίες

Ο χώρος δράσης δηλώνεται από την ίδια την ηρωίδα σε πολλά σημεία της πρώτης σκηνής του προλόγου («Να ο Νείλος», «Φάρος», «μ' έφερε στου Πρωτέα εδώ τα σπίτια», «του Πρωτέα το μνήμα»).

B. Σκηνοθετικές πληροφορίες

Μια γυναίκα είναι πεσμένη πάνω στο μνήμα και ικετεύει. Η μόνη κίνηση που υπάρχει στους πρώτους 82 στίχους είναι εσωτερική που δείχνει το ήθος της ηρωίδας και την τραγικότητα του προσώπου της. Το μόνο που μπορούμε να υποθέσουμε είναι οι διακυμάνσεις της φωνής και οι κινήσεις των χεριών της ή του σώματός της.

Γ. Ο ποιητής

Έντονη η παρουσία του καινοτόμου Ευριπίδη, του προβληματισμένου, του σκεπτικιστή ποιητή. Εντοπίζουμε στους στίχους 2-4 τη νεωτερική, για την εποχή του ποιητή, άποψη- φυσική θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι πλημμύρες προέρχονται από τα χιόνια και όχι από το Δία. Φυσικά μας έχει ήδη περάσει το μήνυμα του «φαίνεσθαι» και του «είναι» (στ. 39-40→εμένα-είδωλο, στ. 50-52→εγώ-όνομα, στ. 55-59). Επίσης πρέπει να επισημάνουμε στους στ. 20-25 την αμφιβολία της Ελένης και μέσα από τα λόγια της, του Ευριπίδη για το μύθο.

Μέσα από τον έλεο και το φόβο, ο Ευριπίδης δημιουργεί στους θεατές του έναν έντονο προβληματισμό για τις αλλαγές που βιώνει ο άνθρωπος στην καθημερινή του ζωή και μάλιστα χωρίς ο ίδιος να ευθύνεται. Πολύ περισσότερο οι Αθηναίοι θεατές που εκείνη την εποχή ζουν ένα φοβερό πόλεμο, μια μεγάλη ήττα και ένα κλονισμό της δημοκρατίας τους. Ο ποιητής διαμαρτύρεται για το μεγάλο «ψεύδος» του πολέμου με τη γενική του έννοια (διαχρονικότητα).

Το μπέρδεμα ανάμεσα στο «φαίνεσθαι» και το «είναι», την ψευδαίσθηση και την πραγματικότητα, το ψέμα και την αλήθεια είναι η

σταθερή στάση του προβληματισμού του ποιητή και η ποιητική διμαρτυρία του για τον πόλεμο κυρίως, αλλά και για τη θρησκεία.

Δ. Το ήθος της Ελένης

Ο ποιητής δέχεται το μύθο σύμφωνα με τον οποίο η Ελένη είναι πολύ όμορφη γυναίκα. Όμως η ομορφιά της δεν έκανε κακό στο χαρακτήρα της. Είναι αφοσιωμένη σύζυγος, γενναία, υπερήφανη, ευσεβής προς τους θεούς και γεμάτη αγάπη προς τους συγγενείς της. Σέβεται την τιμή της, αγωνίζεται να τη διαφυλάξει και είναι έτοιμη να πεθάνει για να μην ατιμαστεί.

Ε. Τα συναισθήματα της Ελένης

Απόγνωση που το όνομά της διασύρεται άδικα, χωρίς να έχει τη δυνατότητα να αποδείξει το ψεύδος και την απάτη· πόνος για τον πόλεμο που γίνεται στην Τροία, οδύνη για τα θύματα που άθελά της δημιούργησε, θλίψη καθώς σκέφτεται ότι ο άντρας της πολεμά για να πάρει πίσω ένα είδωλο, οίκτο για τον Πάρη που νομίζει πως την έχει δική του, χωρίς να την έχει («κούφια ιδέα», στ. 42). Παράλληλα, ενώ γνωρίζει ότι είναι αθώα έχει και ένα αίσθημα ενοχής.

Για όλους αυτούς τους λόγους νιώθει ότι η ζωή της δεν έχει κανένα νόημα και θέλει να πεθάνει. Όμως ως άνθρωπος πάντα ελπίζει. Και ενώ περιμένει να αποκατασταθεί η αλήθεια, νέα βάσανα προκύπτουν από την πίεση του Θεοκλύμενου να την παντρευτεί.

ΣΤ. Η τραγικότητα της Ελένης

Αυτή η τίμια γυναίκα είναι παγιδευμένη στα χέρια των θεών. (Αφροδίτη, Δίας, Ήρα). Το όνομα της έχει συνδεθεί με την απιστία και τον όλεθρο. (στ 62-64). Έτσι βρίσκεται σε τραγικό αδιέξοδο. Ο Ερμής της έδωσε μια αόριστη προφητεία (στ 70-73), όμως η ζωή της τώρα πήρε άλλη τροπή. (Θεοκλύμενος). Όλα τα παραπάνω και η σκέψη του θανάτου δημιουργούν στους θεατές τον έλεο και το φόβο, δηλαδή συναισθήματα οίκτου για το παρόν της Ελένης και φόβου για το μέλλον της.

2^η σκηνή: 83-191 (Ενότητες: 1^η: στ. 83-104, 2^η: στ. 105-110, 3^η: στ. 111-120, 4^η: στ. 121-133, 5^η: στ. 134-138, 6^η: στ. 139-156, 7^η: στ. 157-168, 8^η: στ. 169-177, 9^η: στ. 178-185, 10^η: 186-191)

Α. Σκηνογραφικές πληροφορίες

Δεν έχει αλλάξει τίποτα από την πρώτη σκηνή. Η Ελένη ικέτισσα είναι πεσμένη στον τάφο του Πρωτέα, πίσω της η πρόσοψη της σκηνής που παριστάνει το ανάκτορο.

B. Σκηνοθετικές πληροφορίες

Ο Τεύκρος (στ. 83-86) είναι εντυπωσιασμένος από τη θέα του μεγαλοπρεπούς ανακτόρου καθώς εισέρχεται από τη δεξιά πάροδο (έρχεται από ξένη χώρα ή από το λιμάνι). Σχετικά με τη σκευή του Τεύκρου υποθέτουμε ότι εμφανίζεται ως στρατιώτης και μάλιστα τοξότης (στ. 94). Ωστόσο, επειδή είναι ταλαιπωρημένος, τα ρούχα του πρέπει να είναι φθαρμένα και βρόμικα. Από την ακινησία που υπήρχε στην 1^η σκηνή, τώρα, και για να εξυπηρετηθεί η οικονομία του δράματος, περνάμε στη δράση για να δοθούν γρηγορότεροι ρυθμοί στην εξέλιξη της υπόθεσης. Προφανώς ο Τεύκρος στέκει ακίνητος απέναντι στην Ελένη. Άρα η δράση γίνεται πάλι μέσω «των λόγων» του ποιητή. Η ταχύτητα δημιουργείται με τη στιχομυθία.

Γ. Το ήθος του Τεύκρου

Γιος βασιλιά, όμως δυστυχισμένος. Αξιοπρεπής, αποδέχτηκε την ευθύνη για όσα παρέλειψε να πράξει, καθώς και την ποινή που του επέβαλαν. Παρορμητικός, παρασύρεται από τα συναισθήματά του και μπορεί να φερθεί βίαια. Σκληρός απέναντι στην Ελένη, δεν προβληματίζεται όμως καθόλου την παρουσία της.

Δ. Τα του Τεύκρου

Περήφανος, γιατί είναι γενναίος πολεμιστής, ταπεινωμένος-δυστυχισμένος λόγω της άδικης τιμωρίας του και γεμάτος μίσος για την Ελένη.

Ε. Προσωπικότητα-συναισθήματα-τραγικότητα της Ελένης

Εδώ γνωρίζουμε ένα άλλο σημείο του χαρακτήρα της ηρωίδας. Είναι έξυπνη και διπλωμάτισσα προκειμένου να αποφύγει τις κακοτοπιές. Με ιδιαίτερη ευφυΐα αποσπά τις πληροφορίες που χρειάζεται, έστω κι αν αυτές την οδήγησαν σε θλίψη και απελπισία. Η απόγνωση, η πίκρα και η δυστυχία αλλά και η ενοχή είναι τα κυριότερα συναισθήματά της. Σχετικά με την τραγικότητα της ηρωίδας σε αυτή τη σκηνή γίνεται ακόμα εντονότερη, αφού επιβεβαιώθηκαν από τον Τεύκρο όλες οι υποψίες που είχε στην προηγούμενη σκηνή. Έχει εγκλωβιστεί σε φοβερό αδιέξοδο χωρίς να φταίει, κάτι που συγκλονίζει τους θεατές που βιώνουν ακόμα εντονότερα τον έλεο και το φόβο.

ΣΤ. Τραγική ειρωνεία

Στη 2^η σκηνή υπάρχουν καταστάσεις έντονης τραγικής ειρωνείας, αφού λόγω της αντίθεσης ανάμεσα στο «είναι» και στο «φαίνεσθαι» οδηγείται σε

πλάνη ο Τεύκρος (στ. 97). Ακόμα εντονότερη γίνεται στους στ. 142, 188-189, 189- 191.

Z. Η άγνοια και η γνώση

Ολόκληρη η 2^η σκηνή κινείται ανάμεσα στην άγνοια και τη γνώση. Η Ελένη γνωρίζει την αλήθεια, αλλά αγνοεί τις συνέπειές της. Ο Τεύκρος αντίθετα ζει στην ψευδαίσθηση και στην πλάνη, αλλά γνωρίζει τα γεγονότα. Ενδεικτικά η άγνοια-γνώση φαίνεται έντονα στους στ. 89-90, 140, 143, 144, 145, 146.

► Ηθικά-Ιδεολογικά στοιχεία και των δύο σκηνών

Από την προσωπικότητα της Ελένης διακρίνουμε τις ιδέες της, οι οποίες είναι φυσικά ιδέες της ηρωικής εποχής και ίσως και της εποχής συγγραφής του έργου. Κυρίαρχος στο σπίτι είναι ο άνδρας, η γυναίκα για χάρη του πρέπει να παραμείνει πιστή (στ. 58-59). Η αριστοκρατική καταγωγή επιβάλλει έναν κώδικα τιμής, υπερηφάνειας, ευσέβειας, γενναιότητας. Για χάρη αυτού του κώδικα, ο ευγενής των ηρωικών χρόνων ζει και πεθαίνει. Η Ελένη σέβεται την τιμή της, αγωνίζεται να τη διαφυλάξει και είναι έτοιμη να πεθάνει για να μην ατιμαστεί.